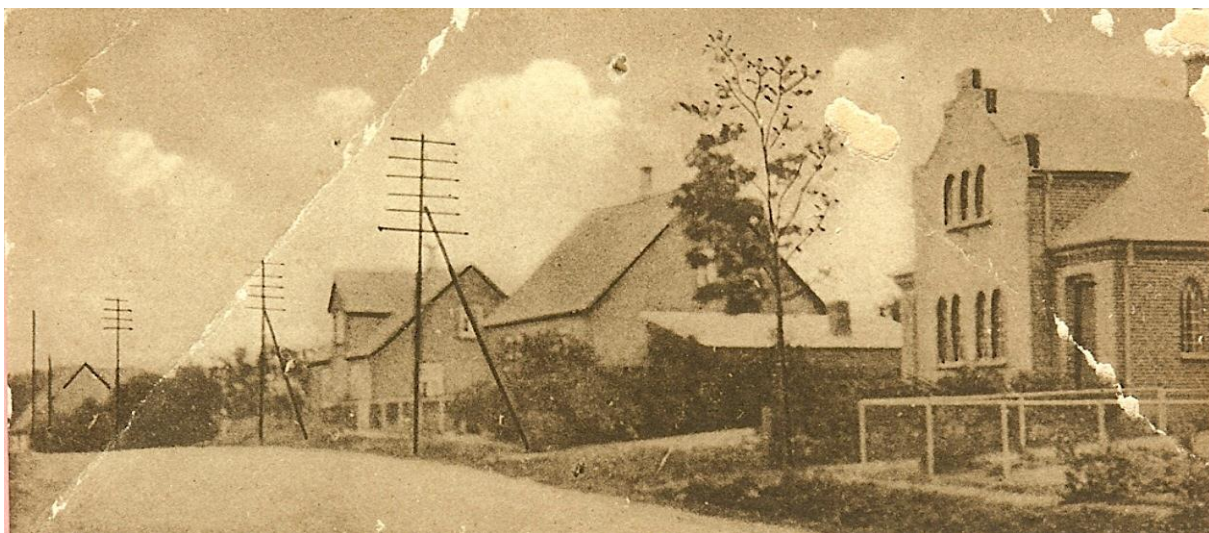

BJØDSTRUPS HISTORIE

**VILFRED FRIBORG HANSEN
SYDDJURS KOMMUNE 2007**

BJØDSTRUPS HISTORIE

2. udgave 2007
er en materialesamling
udgivet i forbindelse med
vedtagelsen af en ny lokalplan
for Bjødstrup.

Hæftet trykkes og udgives af
Syddjurs Kommune.

Forfatter og copyright:

Vilfred Friborg Hansen,

vilfredfh@gmail.com

Syddjurs Kommune 2007.

Titelblad: billeder fra Bjødstrup i 1930'erne

Moderne kort over Bjødstrup – her vist som "landsbyen mellem de to store herregårde": Kalø mod vest og Møllerup mod øst. De fleste gårde i Bjødstrup hørte under Kalø, men ikke desto mindre er det mere Møllerup, der har sat sit præg på landsbyen. Møllerups jorder grænser direkte op til Bjødstrup by. Bemærk den afsatte grænse mellem Bregnet og Feldballe sogn, der går igennem landsbyens østlige del. Bjødstrups marker går fra sogneskillet mod øst til Ringelmose Skov og Kalø mod vest. Geodætisk Instituts kort 1:25.000 (4 cm).

FORORD

Bjødstrup Grundejer- og Beboerforening afholdt onsdag 9. august kl. 18.30 i samarbejde med Rønde Kommune en byvandring, som jeg havde påtaget mig at lede. Byvandringen var et led i arbejdet med at lave en lokalplan for Bjødstrup. I forbindelse med byvandringen blev 1. ”prøveudgave” af ”Bjødstrups historie” omdelt med henblik på at få rettet evt. fejl og misforståelser, før 2. udgave kunne udgives sammen med den endelige lokalplan. Nu er 2. udgave så klar – og i mellemtiden er Rønde Kommune blevet historie, udgiver er nu Syddjurs Kommune.

I forbindelse med udgivelsen af 1. udgave talte jeg med en række Bjødstrup-borgere, eller tidligere Bjødstrup-borgere. Den første var Anna Foged, der allerede i sommeren 2005 satte mig ind i Bjødstrups historie, gård for gård, og hus for hus. Efter den samtale var ”skelettet” til beretningen klar. En stor hjælp var det også allerede det år at få lov at se videobånd, indtalt af Sigvald Koch og Anna Foged på Jan Bertelsens og Eva Therkildsens initiativ.

Hovedparten af arbejdet foregik i sommeren 2006, hvor jeg havde samtaler med Poul Bugtrup, Kaj Høj, Sinnet og Børge Jørgensen, Erna Jensen, Wolmer Kroer, Emmy Sørensen, Rigmor Jensen, Kirsten Hald, Anton Nielsen, Britta og Alfred Nielsen. Jeg fik lov at gengive Rigmor Jensens manuskript til et foredrag i AOF Rønde i 1982. Jeg har modtaget værdifuld hjælp fra Eva Therkildsen, Anne Marie Foged, og Åge Degn (Egnsarkivet). Til jer alle hermed min hjerteligste tak – og tak for mange gode timer sammen.

Herudover har jeg modtaget en lang række oplysninger fra forskellige via telefon og mail eller kortere samtaler. Jeg kan ikke her nå at nævne alle, men nævner alligevel Lars Thygesen, Erik Kirkegaard Mikkelsen, Steen Bomholt, Ester Sørensen, Grete Kristensen, Gurli Rasmussen og John Elgaard, Christian Svendsen, Gunnar Højholdt, Birthe Hjortshøj, Ulla Haue Pedersen, Lars Kjær, Ivar Skovgaard m. fl. - også til jer en hjertelig tak for mange værdifulde oplysninger.

Ud over disse interviews er benyttet udklip og fotos fra Egnsarkivet, folketællingslisterne fra 1787, 1801, 1834 og 1845, ”Randers Amt” fra Kulturhistorisk Forlag 1948 (beskrivelse af gårdene på det tidspunkt), samt kort af forskellig art fra Kort- og Matrikelstyrelsen og Rønde Kommune.

Jeg ville gerne have talt med mange flere og er klar over, at mange flere ville have kunnet bidrage med endnu flere oplysninger – men det er nødvendigt at begrænse sig, desværre. Jeg har dog i forbindelse med arbejdet med 2. udgave fået talt med en del flere Bjødstrup-borgere, og mange har efterhånden bidraget med rettelser og tilføjelser til 1. udgave. Lad mig nævne Else Mogensen, Tage Skovgaard, Elin og Vagn Kjeldsen, Ingrid Østergaard, Hanne Jensen, Poul Mikkelsen, Ole Preuss, Carsten Aude, Arne Degn. Henny Degn har nedskrevet sine erindringer fra de 15 år, hun tjente på Bjødstrup Mejeri, og dem har jeg fået lov at gengive. Stefan Heilskov-Rousing har bidraget med mange både værdifulde og præcise oplysninger. En stor tak til jer alle!

Jeg er klar over, at hæftet her er præget af hvem jeg ”tilfældigvis” har talt med, derfor vil mange finde, at der mangler væsentlige oplysninger, som jeg ville have fået, hvis jeg havde talt med andre. Men det lader sig ikke gøre at nå hele raden rundt, så læserne må tage til takke med hvad der kunne nås. Og endelig: det er sikkert for meget at tro på, at dette hæfte er helt fejlfrit, det lader sig nok ikke gøre. Så jeg modtager fortsat gerne evt. rettelser og kommentarer.

Januar 2007, Vilfred Friborg Hansen (med enkelte senere tilføjelser, VFH juli 2017)

INDHOLDSFORTEGNELSE

OVERSIGT OVER KAPITLERNE:

KAP. 1: LANDSBYEN

En beskrivelse af landsbyens opståen og udvikling fra vikingetid til middelalder og moderne tid.

KAP. 2: INSTITUTIONER OG VIRKSOMHEDER

En beskrivelse af landsbyens vigtigste institutioner og virksomheder, d.v.s. skolen, mejeriet, smedjerne, købmændene. Desuden en omtale af Indre Mission og missionshuset. Gennem beskrivelsen af disse helt centrale institutioner og virksomheder tegnes et billede af den generelle udvikling i Bjødstrup fra sidst i 1800-tallet til i dag.

KAP. 3: GÅRDENE

En beskrivelse af landsbyens gårde, ordnet efter matrikelnumre. Ejendomme udstykket fra de forskellige gårde beskrives til slut under de enkelte gårde. Hvor gårdene er ophørt at fungere som landbrug, men i stedet er blevet til byhuse, omtales perioden som landbrug under kap. 3, mens perioden som byhus beskrives under kap. 4.

KAP. 4: HUSENE

Kapitlet er formet som en beskrivelse af Bjødstrups huse i den rækkefølge, byvandringen 9. august 2006 fulgte. Fra det gamle centrum ved Kærsgårdsvej over Bjødstrupvej til Gl. Hovedvej. Der standses naturligvis også op ved gårde, institutioner og virksomheder, men for en nærmere beskrivelse af dem henvises til de foregående kapitler – institutioner og virksomheder i kap. 2, gårdene i kap. 3.

KAP. 5: ERINDRINGER

I kapitel 5 bringes først Rigmor Jensens erindringer i form af manuskriptet til et foredrag, hun holdt i AOF Rønede i 1982. Derefter Henny Degns erindringer fra 15 år på Bjødstrup Mejeri, og til sidst nogle rim fra Bjødstrup skole i 1930'erne, hvor børnene "spidder" landsbyens personligheder. Endelig bringes til allersidst bl.a. billeder fra "Troldgården" og Skovgård.

INDHOLDSFORTEGNELSE

KAPITEL 1: LANDSBYEN	5
BJØDSTRUP FØR UDSKIFTNINGEN	5
UDSKIFTNINGEN	6
FOLKETÆLLINGERNE	8
SOGNET	10
POSTVOGNEN.....	11
VIRKSOMHEDER.....	12
VEJE OG BILER.....	13
VANDVÆRKET	14
OMGANGSFORMER.....	15
BJØDSTRUP-SPROG.....	17
GRUNDEJERFORENINGEN.....	18
FÆLLESSKABET I LANDSBYEN CA. 1870-1970	19
FÆLLESSKABETS OPLØSNING EFTER 1970.....	20
DET NYE LANDSBYFÆLLESSKAB.....	21

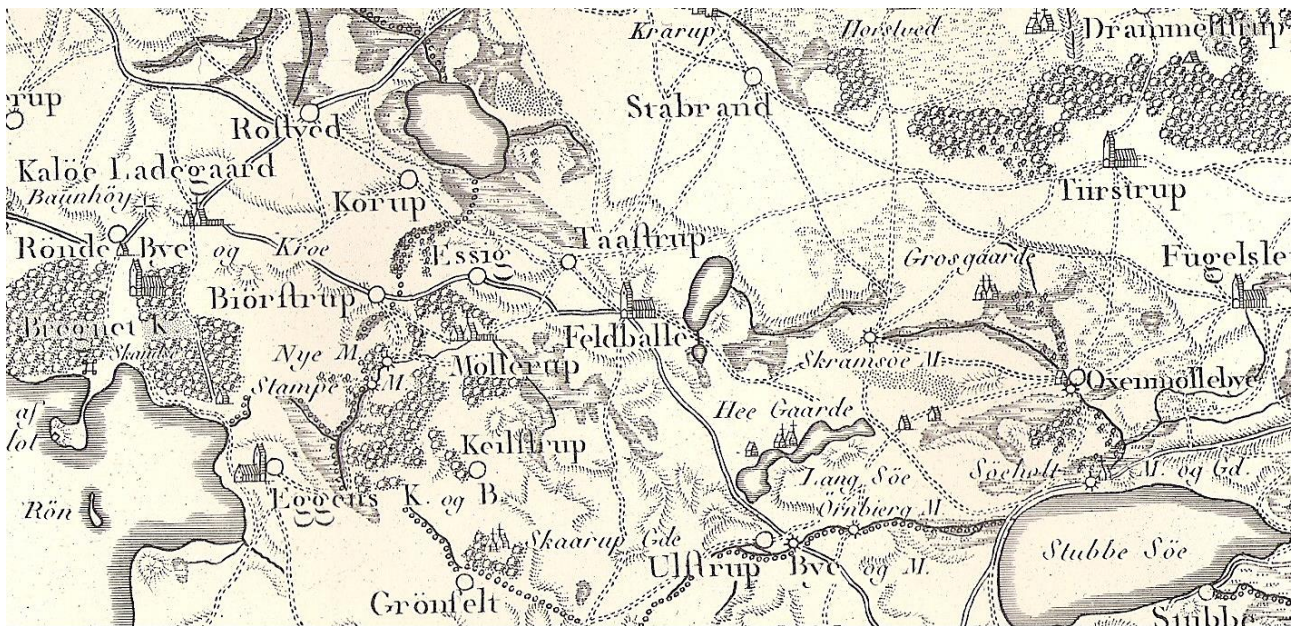
KAPITEL 1: LANDSBYEN

Navnet Bjødstrup afslører, at landsbyens oprindelse er den samme som andre stednavne, der ender på -trup. Denne endelse har oprindeligt lydt "torp", der betyder en udflytterlandsby. Forstavelsen dækker over det oprindelige mandsnavn Bjørn, så landsbyens navn betyder "Bjørns torp", altså den landsby, der blev grundlagt ved udflytning fra en allerede eksisterende landsby af en mand ved navn Bjørn.

Landsbyer med den type navne er som regel grundlagt før eller i løbet af vikingetiden, formodentlig i perioden mellem år 700 og 1100. Første gang, vi har en skriftlig efterretning om landsbyens eksistens, er i 1491, hvor navnet staves Bjørstrop. Ved folketællingen i 1787 er stavemåden Biøstrup, på nedenstående kort fra 1790'erne Bjørstrup, ved folketællingen i 1801 Bjødstrup, og endelig ved folketællingen 1837 optræder den moderne stavemåde Bjødstrup for første gang.

BJØDSTRUP FØR UDSKIFTNINGEN

Vi ved ikke meget om Bjødstrup før landsbyen blev udskiftet. Landsbyen har fortrinsvis ligget langs den nuværende Kærsgårdsvej og har bestået af 17 gårde. Jorden omkring Bjødstrup er af god bonitet, og der er ingen tvivl om, at landsbyens bønder har været forholdsvis godt stillet. De har for de flestes vedkommende været fæstere under Kalø.

Bjødstrup og omegn i 1700-tallet. Kortet er det første nogenlunde nøjagtige Danmarkskort, vi kender, nemlig Videnskabernes Selskabs kort fra 1790'erne. Bjødstrup optræder her i den gamle form "Bjørstrup". Bemærk den gamle vejføring: syd om Rønde by (i dag Hestehavevej-Kaløvej), direkte gennem Bjødstrup og Essig til Feldballe og videre sydpå til Ebeltoft. Vejen over sandsletten mellem Taastrup og Tirstrup til Grenaa er markeret som mindre betydelig, store dele af sandsletten lå på dette tidspunkt i sandflugt. Bemærk to møller syd for Bjødstrup: Nye Mølle og Stampe Mølle.

UDSKIFTNINGEN

Udskiftningen af Bjødstrup er sket i slutningen af 1700-tallet. Ved den lejlighed blev de enkelte gårdes marker samlet omkring gården, og det skete i Bjødstrup ved en såkaldt stjerneudskiftning, idet hver gård fik en lang stribe jord fra gården inde i landsbyen og ud til landsbymarkens yderste ende. Gårdene fik ved matriklen af 1816 matrikelnumrene 2-18. Matrikel nr. 1 har formodentlig været fællesjord, tillagt bysmeden eller måske skoleholderen som indtægt – det vides, at da der blev indført undervisningspligt i 1814 blev der holdt skole i smedehuset, og senere bygges skolen på den oprindelige smedelod – og skolens matrikel-nr er netop 1 B.

Der er dog skilt særlige jordstykker fra til gårdene i forskellige andre områder af landsbymarken, så jord af forskellig bonitet er blevet retfærdigt fordelt, f.eks. fik de fleste gårde en englod i engene ned mod Kolå. Fire gårde, matrikel nr. 10-13, blev der ikke plads til i stjerneudskiftningen, så de blev flyttet uden for landsbyen til den vestligste ende af marken - her har vi oprindelsen til de fire forpagtergårde langs den nuværende Forpagtervej. Det var senere en regel, at for hver ni fæstegårde, en herregård solgte fra, måtte man inddrage en 10. under godset. Det benyttede Kalø sig af, da man solgte fæstegodset fra i 1850'erne og frem til 1880'erne, så man inddrog de fire vestlige Bjødstrup-gårde, der lå tæt op til Kaløs egne jorder, under godset og oprettede af dem fire forpagtergårde.

Husmændene skulle også tilgodeses ved udskiftningen. Men de fik som traditionen var den ringeste jord, ofte små stykker, der blev "til overs" ved udskiftningen af de store gårde. I Bjødstrup kan vi finde husmandsjord til nr. 19 og 20 lige nord for vejen til Kalø, jord til nr. 21 og 22 ligger lige vest for gård nr. 3a's mark, jord til nr. 23-27 ligger i landsbymarkens yderste nordlige ende ved vejen ud mod Rostved. Nr. 28 ligger med en anelse jord omkring sig yderst mod øst ved landevejen mod Grenaa-Ebeltoft, nr. 29-32 finder vi inde i landsbyen vist nok uden jord (nr. 29 og 32 mod nord, nr. 30 og 31 midt i landsbyen), mens nr. 33 er en englod i landsbyens sydvestligste hjørne.

Næsten konsekvent er alle de vestligste ender af markerne i stjerneudskiftningen udstykket til mindre jordstykker allerede ved udskiftningen – således at den yderste ende af matrikel nr. 2'a mark er udstykket til matrikel 2b, etc. Ved de fire udflyttergårde (senere Kalø-forpagtergårde) er samme princip fulgt, her er markernes sydligste eller nordligste ende stykket fra og får numrene 10 B, 11 B, 12 B og 13 B.

Summa summarum: nr 1 er fællesjord, nr. 2-18 er gårde (fæstebønder, senere gårdmænd), nr. 19-27 er huse med jord (husmænd), nr. 28-32 er huse uden jord (jordløse husmænd), nr. 33 en englod.

Kortet på den følgende side er det gamle udskiftningskort. Mere overskuelig er matrikelkortet sidst i kapitel 3 side 90, samt de to skematiske kort i indledningen til kapitel 3, side 48 og 51.

1. Hert
Bjergby og Bygd, Navn
Landskab i Boven og Nederste Landskabet
Landskab og

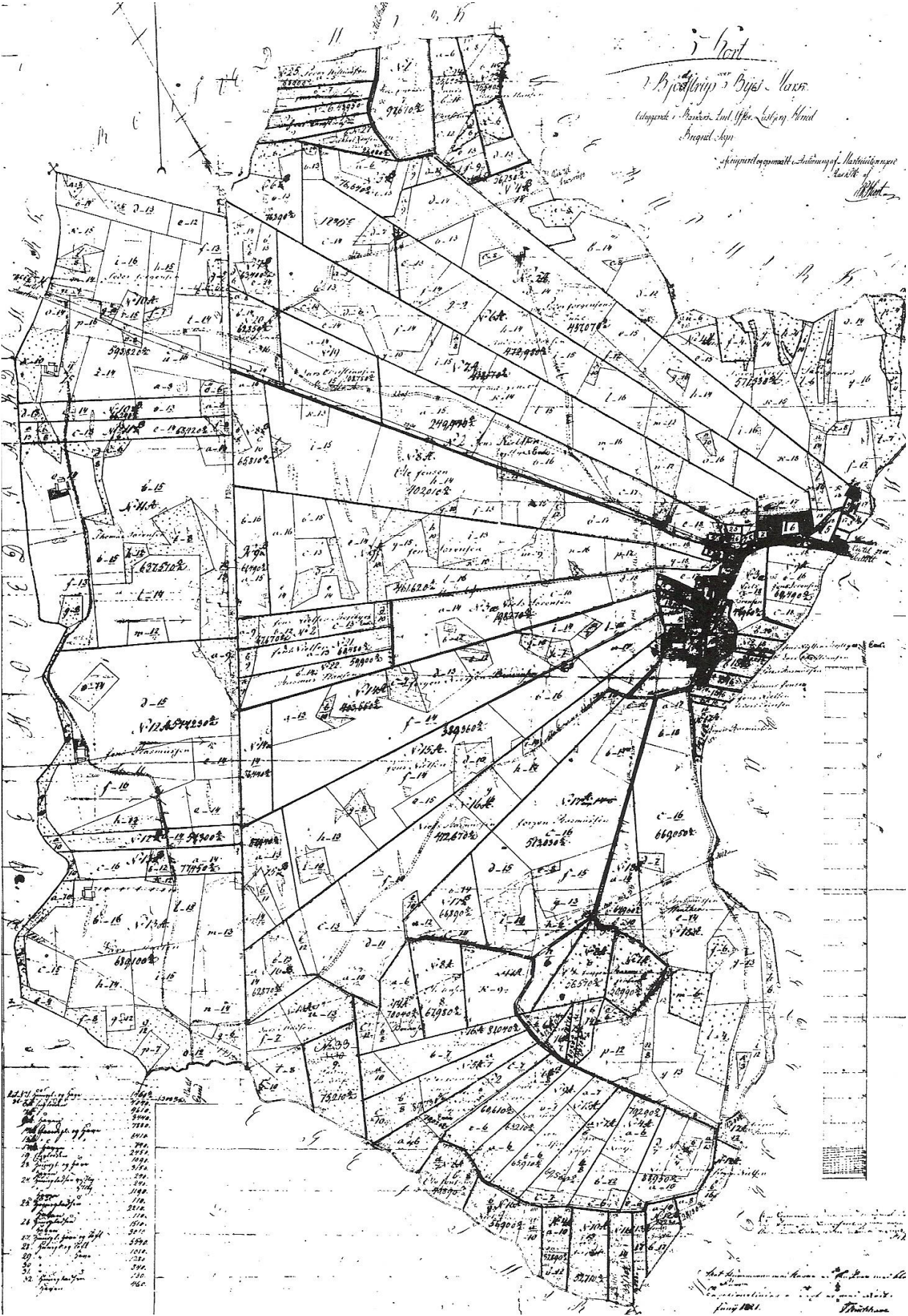

Table listing various land parcels with numerical identifiers:

1	1011
2	1012
3	1013
4	1014
5	1015
6	1016
7	1017
8	1018
9	1019
10	1020
11	1021
12	1022
13	1023
14	1024
15	1025
16	1026
17	1027
18	1028
19	1029
20	1030
21	1031
22	1032
23	1033
24	1034
25	1035
26	1036
27	1037
28	1038
29	1039
30	1040
31	1041
32	1042
33	1043
34	1044
35	1045
36	1046
37	1047
38	1048
39	1049
40	1050

Det Skattemynderskab har vedtaget at indføre en ny Skatteudsættelse
den 1. Juli 1921. *Thomsen*

FOLKETÆLLINGERNE

Den første folketælling foregik i Danmark i **1787**. Ved denne tælling var indbyggertallet i Bregnet sogns fire landsbyer 169 i Rønde, 142 i Følle, **134 i Bjødstrup** og 44 i Korup. Hertil kom 32 på Kalø, 10 i Følle Mølle og 8 i Ringelmose skovridergård (nuværende landbrugsskole).

Bjødstrups 134 indbyggere fordelte sig med 107 indbyggere på de 17 gårde: 17 gårdmænd med 17 ægtefæller, 47 børn, 22 tjenestefolk og 5 forældre på aftægt.

Desuden otte huse med 24 indbyggere: 8 husmænd med 8 ægtefæller, 7 børn og én på aftægt.

Husmændene har ikke kunnet leve af deres jordbrug alene. De har derfor typisk fundet forskellige ”nicher” at opretholde livet ved, husflid eller hjælp af forskellig art på gårdene. Men der nævnes også i Bjødstrup i 1787 et par andre interessante sideerhverv. Der er f.eks. husmand Niels Rasmussen på 69 år, der er ansat af sognet som **fattigfoged** – d.v.s. at han skal holde området (måske hele sognet) fri af omstrefjende, fremmede tiggere. En fattigfoged (ofte kaldet ”stodderkonge”) var typisk en af sognets egne fattige, og hans vigtigste ”kvalifikation” til jobbet var at være større og stærkere end de omstrefjende tiggere. Typisk har han været aflønnet ved at få en dusør for hver pågrebet tigger – det har sikkert hjulpet på engagementet i jobbet. Hvervet som fattigfoged afskaffedes ved lov i 1803.

Husmand Christen Mogensen på 55 år omtales som **markmand**. D.v.s. at han var ansat af gårdmændene til at føre tilsyn med, at markfreden ikke krænkedes. Det betød, at han fik en beskeden løn for at opsamle kreaturer, der var kommet uden for deres hjemjord. Christen Mogensen har formodentlig samlet de optagne kreaturer midt i landsbyen i en særlig ”markmands fold”, hvor de rette ejermænd så kunne melde sig og hente deres dyr.

Husmand Jens Foged omtales som ”vanfør skrædder” – også en typisk betegnelse, for det var almindeligt at handicappede ernærede sig netop som skræddere, hvor de kunne sidde ned til arbejdet.

Så er der husmand Søren Sørensen, der tjener til livets ophold ved at være ”hjulmand” (lave hjul til gårdmændenes vogne). Husmændene Søren Møller og Rasmus Hemmer omtales som daglejere, Peder Stær som tjener, og Jens Balle som skovfoged.

--

Den næste folketælling foregik i **1801**. I de mellemliggende 14 år har der været størst befolkningsvækst i Rønde og Følle, idet folketallet her er steget til hhv. 202 og 172. Folketallet i Bjødstrup og Korup er næsten uændret, hhv. **138** og 43.

De 138 indbyggere i 1801 fordeler sig med 99 på de 17 gårde: 17 gårdmænd med 14 ægtefæller, 40 børn, 10 slægtninge boende (typisk mandens ugifte søskende), 15 tjenestefolk og tre forældre på aftægt.

Desuden ni huse med ni husmænd og ni ægtefæller med otte børn. Hertil kommer så nu ”byens smed” Søren Jensen, 45 år gammel, med kone og fem børn, ”skoleholderen” Jens Høeg, 29 år, med ægtefælle, samt et ”almisslem” (en gammel kone), der har sin datter boende hos sig. Interessant, at Bjødstrup har haft en ”skoleholder” hele 13 år før undervisningspligten indførtes ved lov i 1814.

Folketællingen i 1801 er knap så meddelsom om husmændenes sideerhverv som tællingen 14 år tidligere. Der nævnes alene et almisselem på 67 år (der altså lever af fattighjælp), samt to daglejere.

--

Den følgende folketælling foregik i **1834**, og her er Bjødstrup kommet med i udviklingen med en befolkningstilvækst på højde med sognets øvrige landsbyer: Rønede er steget fra 202 til 212, Følle fra 172 til 195, **Bjødstrup fra 138 til 167** og Korup fra 43 til 63.

På de 17 gårde sidder i 1834 to enker som gårdejere. Skolelærer er 28-årige Niels Mouritzen, der bor i skolelærerboligen sammen med sin kone og en tjenestepige. Smeden Mikkel Christensen er 33 år og bor sammen med sin kone, søn og en ugift fester på 76 år, som de forsørger. Tre af byens husmænd betegnes som vævere, en er hjulmand, og så er der et par daglejere, almisselemmer m.m.

--

Ved næste folketælling i **1845** er der til gengæld tilbagegang i folketallet i både Bjødstrup og Rønede: Rønede er gået tilbage fra 212 til 201 og **Bjødstrup fra 167 til 158**. Stigningen er derimod fortsat i Følle fra 195 til 205 og i Korup fra 63 til 73, altså en beskedent stigning på ti personer i hver af de to landsbyer.

I 1845 er der ikke mindre end fem enker på de 17 gårde, og på to af gårdene klarer enkerne sig med en søn som bestyrer – helt givet overtager sønnerne gården, når mødrene falder fra. Af husmændene er der to vævere, der endda hver har en væverlærling boende. En enkelt betegnes som gartner. Skolelærer er 29-årige Rasmus Høegh fra Wistoft, der bor sammen med sin jævnaldrende kone og en ni-årig plejedatter. Byens smed er stadigvæk Mikkel Christensen, nu 44 år gammel, og nu oplyses det, at han stammer fra Helgenæs. Til hans husstand hører konen, tre børn og en tjenestepige.

--

Hvis vi samler op på folketallet i Bjødstrup ved de fire folketællinger, ser det altså sådan ud: **1787 134 indbyggere, 1801 138, 1834 167, og endelig 1845 158**. Alt i alt er vi tilbage i et statisk landsbysamfund, hvor der stort set ikke ændres i bebyggelsen: der er de 17 gårde og en halv snes huse, og det er så det, og så veksler folketallet lidt frem og tilbage alt efter hvor mange børn, der fødes i gårde og huse, og hvor mange, der dør. Antallet af børn ligger ved de forskellige tællinger mellem 30 og 45, mens antallet af tjenestefolk svinger mellem 40 og 45.

Vi kan desuden roligt forestille os, at en stor del af ægteskaberne er sket mellem de forskellige gårdmandsslægter, og at samme slægt har haft den enkelte gård i sit eje generation efter generation. Ægteskaber på tværs af det sociale skel mellem gårdmænd og husmænd har til gengæld været yderst sjældne, om de overhovedet har forekommet.

Folketællingerne afslører også, at søskende til en gårdmand typisk er blevet boende på gården, indtil de blev gift, og de enkelte, der aldrig blev gift, er blevet boende på gården som medhjælp. Det er ofte gårdmandens mor, der opholder sig på gården på aftægt, og det skyldes formentlig, at manden er blevet stående som ejer af gården til sin død, selv om sønnen i praksis gradvist har overtaget driften.

SOGNET

Bjødstrup udgør den østligste ende af Bregnet sogn. Sognets øvrige landsbyer er Korup mod nord, Følle og Rønne mod vest, og mellem dem og Bjødstrup har vi Kalø Gods, med Bregnet kirke placeret nogenlunde i midten af sognet. Der er naturligvis en gammel kirkesti fra Bjødstrup gennem Ringelmose skov til kirken, den går ad Kladderhøjvej og til kirkeleddet ved Kirkeledgård ved indgangen til Ringelmoseskoven.

Sognegrænsen mod Feldballe sogn er bækken vest for det senere Bjødstrup Mejeri. I dag ligger altså den østligste del af landsbyen i Feldballe sogn – på Essig-jord - men disse huse i Gl. Hovedvejs østlige ende er af nyere dato. Formentlig er mejeriet bygget først – det skete i 1895.

Bregnet og Thorsager sogn udgjorde ét pastorat og én sognekommune: Thorsager-Bregnet sognekommune. Thorsager hørte også til Kalø, og Thorsager kirke var lige som Bregnet kirke ejet af Kalø indtil konfiskationen til staten efter Anden Verdenskrig.

Bjødstrup var den største landsby i sognet. Over for Bjødstrups 17 gårde kunne Følle mønstre 13, Rønne 8 og Korup 6. I nabosognet kunne Thorsager til gengæld mønstre 28.

Det gamle Bjødstrup voksede op omkring bækken, der løber vest for den nuværende Kærsgårdsvej. De ældre i Bjødstrup kaldte denne helt centrale vej "Hørgaden". Anna Foged fortæller:

"Kærsgårdsvej ender i et vådområde omkring bækken syd for byen. De gamle kaldte vejen for "Hørgaden" (udtalt "Hørgåden"), fordi der skal have været en gammel stampemølle¹ dernede, hvor bækken fra Møllerup og Bjødstrup løber sammen og danner Kolå. Her stampe man hør i "Stampen", hvor der i dag er en lille sø med en ø i midten". Efterretningerne om "Stampen" bekræftes af Videnskabernes Selskabs kort fra 1790'erne (se side 7), hvor der er afsat to møller syd for Bjødstrup: Stampe Mølle og Ny Mølle.

Sydøst for Stampen lå i gammel tid en vandmølle, Nymølle, der var en af de møller, der har givet Møllerup navnet. Der har også været en vandmølle i Abildhoved, den lille skov sydøst for Møllerup, hvor Poul Carl og Kiss Carl ligger begravet. På ældre kort ses også "Tauf Mølle". Vandmøllen i Den gamle By i Århus er identisk med Mads' Mølle lige øst for Møllerup. Den flyttedes til Århus i 1916.

--

Fæstegårdene under Kalø blev købt af fæstebønderne til selveje i årene mellem ca. 1850 og ca. 1880. I dette tidsrum må vi også antage, at Bjødstrup-gårdene blev selvejergårde. F. eks. vides det, at Kærsgård blev købt fri af godset til selveje i 1862. To Møllerup-fæstegårde i Bjødstrup, matr. nr. 2 og 3, blev selveje allerede sidst i 1790'erne.

¹ En stampemølle var en vandmølle, hvor vandhullet drev en akse, i hvilken der sad et antal tappe, der løftede "stamperne", hvorefter disse ved deres egen vægt faldt ned på det materiale, der skulle behandles ("stamper"). Brugtes oftest som tøjstampemøller, hvor de uldne stoffer blev efterbehandlet, for at stofferne skulle blive krympefri og få en tættere luv. Tøjet blev dog ikke så godt ved denne behandling, hvorfor stampemøllerne sidst i 1700-tallet oftest udskiftedes med valkemøller, hvor to buede hamre på en skråtstillet arm kørte tøjet rundt i valkegruben (valkemøllerne blev dog også ofte kaldt stampemøller). Stampemøllerne var oftest knyttet til kornmøller, men der kendes også flere selvstændige stampemøller. I Bjødstrup har der åbenbart ligget en stampemølle og en kornmølle (Ny Mølle) ved siden af hinanden, begge har været ejet af Møllerup, hvis navn netop betyder stedet med de mange møller.

Dammen (gadekæret) i Bjødstrup 1914, i baggrunden skolen og nabogården – bemærk storkereden på taget.

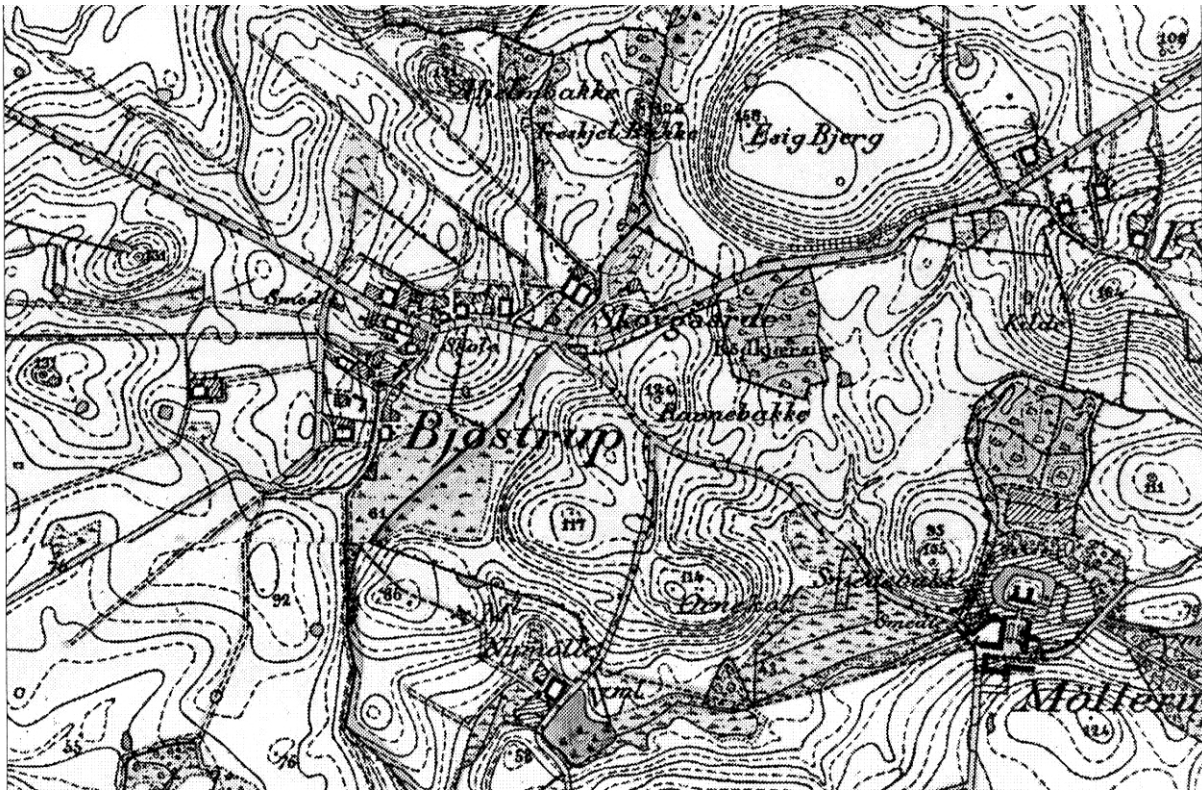
POSTVOGNEN

På det gamle kort fra 1790'erne (side 7) ses, at landevejen mellem Kalø og Ebeltoft gik gennem Bjødstrup, derfra til Essig og Feldballe, hvor den drejede mod syd i den nuværende linjeføring over Ulstrup og Egsmark. Formodentlig er vejen over sandet mellem Bjødstrup og Tirstrup blevet udbygget i første halvdel af 1800-tallet, muligvis i forbindelse med oprettelsen af en postrute på strækningen.

Der vides at have været postvogn fra Ebeltoft over Tirstrup, Bjødstrup og Rønne til Århus i 1800-tallet. En tur med postvognen fra endestation til endestation tog seks timer, og man har sikkert været mere eller mindre radbrækket, når man nåede frem. Der var afgang fra Ebeltoft kl. 22.30 om aftenen, ankomst til Tirstrup ved midnatstid, og Bjødstrup en halv times tid senere. Ud på morgenen kl. 4.30 var man i Århus. Herfra gik postvognen kl. 17 tilbage til Ebeltoft.

Bjødstrup har været en af de mere betydningsfulde steder på turen. Det ses af, at der efter den store postreform (bl. a. indførtes frimærker) i 1851 blev indrettet et brevsamlingssted i Bjødstrup.

Da den nye landevej nord om Rønne (den nuværende Rønne Hovedgade) blev anlagt i 1855 og Rønne Kro (nuværende borgerhus "Hotellet") blev bygget ved den nye vej, blev brevsamlingsstedet i Bjødstrup flyttet hertil. Om vinteren kørtes med lukket vogn, en slags diligence, om sommeren med åben, en charabanc med to store jyske heste og først i 1900-tallet kusken Frederik på bukken. Postvognene har kørt indtil 1920'erne, hvor rutebilerne tog over.

Bjødstrup ca. 1876, Geodætisk Instituts målebordsblad

Det er givet, at postvognene har haft købmandsgården som det faste standsningssted i Bjødstrup. Her kunne der først i 1900-tallet også indleveres tøj til fransk vask og strykning, hvorefter postvognen besørgede det til formodentlig Rønde og tilbage igen.

VIRKSOMHEDER

Bjødstrup var i usædvanlig høj grad selvforsynende med arbejdspladser. De væsentligste var naturligvis gårdene, men fra 1895 var der desuden mejeriet, hvor der efterhånden blev en lille snes arbejdspladser. Fra 1922 udviklede Kroers smedje sig til en betydningsfuld arbejdsplads, især da den efterhånden blev mere til autoværksted end til egentlig smedje – når vi når op i 1950'erne og 60'erne har der været 10-15 arbejdspladser her. Også den anden smedje, Mogensens, behøvede medhjælp. Jens Fogeds gartneri havde brug for mange hænder i sæsonen, fra 1930'erne. De to købmænd har også ind imellem haft brug for arbejdskraft, det gælder især købmand Jensen, der drev en egentlig købmandsgård, der også havde grovvarer. I byen var der også til skiftende tider karetmager, møbelsnedkeri, slagter, elforretning m.m.

Situationen er en anden i dag, hvor landbruget ikke spiller nogen rolle som arbejdsgiver, og hvor både mejeri og smedjer er ophørt. Men der er dog stadig en del virksomheder, som "AMB Textil-Bil- og Skiltreklame", autoværkstedet, frisørsalonen m.fl. Tilflytterne til Bjødstrup finder dog næsten alle i dag deres arbejdspladser uden for lokalsamfundet.

I den kulturelle sfære spillede skolen en meget stor rolle, og skolens lærere har i høj grad sat deres præg på landsbyen. Under de religiøse kampe sidst i 1800- og først i 1900-tallet blev det absolut Indre Mission, der fik bedst fat i landsbyen.

På dette billede af Bjødstrup fra 1920'erne ses stadigvæk Dammen (gadekæret) midt i byen. Det er Mathiesens gård (matr nr 9, Gl. Hovedvej16) til venstre, og Gl. Hovedvej 7 forrest til højre. Billedet må være taget fra skolen mod vest.

VEJE OG BILER

Fra 1930'erne, hvor bilerne for alvor erobrede landevejene, etablerede enhver købmand med respekt for sig selv benzinsalg ude ved landevejen. Sådan også i Bjødstrup. Købmand Jensen havde BP, købmand Bøjstrup Esso, og smed Kroer Shell. Mejeriet havde Esso diesel til eget brug.

Det er egentlig bemærkelsesværdigt, at Bjødstrup fik sin omfartsvej nord om byen allerede i 1939. Det var amtet, altså dengang Randers Amt, der stod for den slags arbejder. Det har været sidste udkald, for året efter kom besættelsen, og så gik alle anlægsarbejder i stå, og der kom ikke for alvor gang i hjulene igen før i 1950'erne og 60'erne.

Hvornår vejen gennem Bjødstrup blev asfalteret, ved jeg ikke. Et godt gæt vil være sidst i 1920'erne eller omkring 1930. Til sammenligning blev Hovedgaden gennem Rønde asfalteret i 1924. Rigmor Jensen, der er født 1914, husker ikke at der skulle være kommet asfalt på vejen i hendes barndom. ”Tværtimod husker jeg de skarpe sten på grusvejen, da det altid gav skrammer at falde der”.

”Det var altid frygtelig mørkt om vinteren. Derfor nød vi det, når der var måneskin. Især besøgene på dasset i udhuset var træls i vinteraftenerne, derfor gik vi børn altid to og to ud, når vi skulle på das om aftenen. Udelys var der stort set ikke noget, der hed, men vi havde nogle små petroleumslamper, man kunne tage med ud”. Det har været i årene omkring 1920 – og på den tid var gadelamper uden for de større byer helt utænkeligt.

Bjødstrup fik ikke gadelys før i begyndelsen af 1970'erne, og da var det stadigvæk ikke noget, der betragtedes som en kommunal opgave. Så gadelyset fik man efter en lokal indsamling – Inger og Kaj Høj, muligvis også Hans Ejlersen, tog initiativet og gik rundt og samlede ind – 800 kr. pr. husstand. Hvis man boede uden for byområdet kunne man dog slippe med det halve. Men initiativet gav anledning til en del diskussion, for de gamle i byen mente, det var helt unødvendigt – man

havde jo sine egne udelamper (og vel havde man ej, mente andre, for de private udelamper blev kun tændt, hvis man ventede gæster, man frådsede jo ikke med elektriciteten...)

Formodentlig er trafikken i løbet af sidst i 1920'erne og 30'erne blevet så stærk, at børnene i skolen ikke mere har kunnet benytte vejen som legeplads. Ellers havde man naturligvis ikke kastet sig ud i at anlægge den nye omfartsvej i 1939.

1989 er trafikken gennem Bjødstrup igen så stærk, at grundejerforeningen ansøger om at få såkaldte "Pas-på-mig"-skilte sat op i byen. Det blev dog afslået af politiet med den begrundelse, at der ikke var kendskab til trafikulykker i byen inden for de seneste fem år.

Gaderne i Bjødstrup fik navne sidst i 1960'erne. Det vakte en del postyr, at kommunen ville kalde "Strandvejen" Bjødstrupvej. Men man havde altså fundet ud af, at vejen fra Rønde ned mod Følle Mølle skulle hedde Strandvejen, selv om alle kendte den som "Følle Møllevej", og der kunne ikke være to "Strandvejen" i kommunen. Herman Møller m. fl. i Bjødstrup var til sidst villige til at indgå et kompromis med kommunen og kalde vejen "Bjødstrup Strandvej". Men heller ikke det ville kommunen gå med til, så resultatet blev Bjødstrupvej.

Hovedgaden gennem Bjødstrup ville kommunen kalde "Mellemvej", men efter protest fra bl.a. ejendomsmægler Laurits Petersen, der boede i nr. 10 på vejen, blev navnet i stedet "Gl. Hovedvej". Det fandt Bjødstrup-borgerne nogenlunde naturligt, da vejen i daglig tale blev kaldt "den gamle hovedvej". Men længere tilbage, før omfartsvejen kom i 1939, blev den kaldt "Bygaden".

Kærsgårdsvej blev af de lokale kaldt Hørgaden eller Fiskegaden – måske er Hørgaden mere navnet på marken, som gaden gik igennem. Hørgaden minder om den gamle stampemølle, som vejen har ført ned til, og hvor man har behandlet hør – og måske har der været dyrket hør på marken? Fiskegaden minder om Fiskedammen, der lå vest for Kærsgård, og hvor man formodentlig har kunnet fiske i gammel tid.

Flere af de gamle stier i byen er forsvundet. Den gamle kirkesti gik ad den nuværende Kladderhøjvej forbi Poul i Graven, i skellet mellem Bjødstrupgården og Kirkeledgård (på Kirkeledgårds jord), gennem kirkeleddet og skoven til Bregnet kirke. Mellem Bjødstrupvej og Kærsgårdsvej var der en sti både nord for matr nr 16 og syd for matr nr 17 – den sidstnævnte er der stadigvæk som markvej. "Postens sti" gik fra de to ejendomme på Bjødstrup Bakke til Poul i Graven – stort set var posten alene om at benytte den. På samme måde var der en "poststi" ude i "Bjergene" (Feldbækvej) fra den nuværende Feldbækvej 7 direkte ud til Rostvedvej. Og så har der været talrige småstier mellem gårde og huse fra gammel tid – stier der har været tegnet op eller sygnet hen, alt efter hvor mange børn og beboere, der var i de forskellige gårde, og alt efter hvem der kom sammen med hvem, og hvordan venskaber og fjendskaber vekslede.

VANDVÆRKET

Bjødstrup havde oprindelig eget vandværk, fra en kilde på Kaløs jord lige vest for Bjødstrupmarken, vest for det nuværende trædrejeri. Vandværket stammede fra omkring år 1900. Vandet løb i selvløb ned til landsbyen.

Senere blev der opsat en cisterne på Bjødstrupjord. Vandet løb så gennem rør over Kaløs jord og samledes op i cisternen, hvorfra det sendtes videre gennem rør ned over bakken, over Poul Jørgensens jord, til en højdebeholder, der var opført bag Hvidsminde, over mod Poul Jørgensens

ejendom, matr nr 2 og 7, ved den markvej, der blev til Grenaavej 24-28. Der var jord omkring beholderen, vel for at holde den frostfri om vinteren.

Der var problemer med at få vand nok, efterhånden som vandforbruget i moderne tid steg. Flere husker, at når der ikke var vand i rørene, måtte man gå ned til ”Kokkebrønden”, en dyb brønd i nærheden af Karl Kochs hus vest for skolen. Så tog man vasketøjet med og vaskede der, eller man hentede vand derfra i store spande.

”Fra 1960’erne var der aldrig vand nok om sommeren, for folk begyndte jo at få vaskemaskiner og badeværelser o.s.v.”, fortæller Anton Nielsen, der var formand for vandværket. ”I 1971 havde de samme problem i Korup, og så slog vi os sammen og lavede en fælles boring i kanten af Korupsø. Smed Kroer stod for samlingen af rørene, og premieren var effektiv, for det hele sprang og så var det bare forfra. Men derefter fungerede det perfekt, så det har vist sig at være den helt rigtige løsning. Siden har det heddet Korup-Bjødstrup Vandværk”.

Udgiften klarede ved, at hver interessent betalte 1000 kr. og så var vandværket gældfrit. Kasserer i vandværket var på det tidspunkt Svend Østergaard. Anton Nielsen tilføjer: ”Vi fik bagefter en god diskussion med tømrer Clausen på Bakken om det gamle vandværk, som han skulle overtage, men han ville have penge for at overtage det, og det mente vi ikke var rimeligt. Der blev holdt et mæglingssmøde på Hotellet i Rønde, med deltagelse af en dommer, og vi fandt da en mindelig løsning i den sidste ende”.

I bestyrelsen i vandværket har foruden Anton Nielsen og Svend Østergaard bl.a. været Hans Ejlersen fra Kærsgaard, der var kasserer, og smed Wolmer Kroer, der selvfølgelig var uundværlig i en sådan forening.

OMGANGSFORMER

Det kan virke mærkeligt i dag, men en kendsgerning er det, at så sent som i 1970’erne sagde de gamle fra ”borgerskabet” i Bjødstrup ”De” til hinanden. Man sagde f.eks. ”De” til hinanden på byens store arbejdsplads, mejeriet. Det var utænkeligt ikke at tiltale skolelæreren med ”De” og efternavn. At forskolelæreren Fru Høj hed Inger til fornavn, var der sikkert mange, der levede i lykkelig uvidenhed om, for det havde man ikke brug for at vide.

Flere beretter, at den unge generation, der tog over i 1950’erne og 1960’erne, droppede ”De”-tiltalen. Det siges også, at på dette tidspunkt var der allerede sket det, at mændene uanset generation sagde du til hinanden, mens kvinderne mere stædigt holdt sig til den gamle ”De”-tiltaleform. Fra 1960’erne berettes det, at fru Hjortshøj på mejeriet tiltalte personalet med ”De”, men hr. Hr. Hjortshøj med ”du”.

En borger fortæller, at den næste generation i smedjen, mejeriet og købmandsgården blev omtalt som ”de tre fars sønner”. Det var Wolmer Kroer i smedjen, Niels Jensen i købmandsgården, og Jørgen Hjortshøj i mejeriet. En kendsgerning er det, at de store virksomheder i byen gik i arv fra far til søn på samme måde som gårdene.

1950’erne blev præget af et generationsskifte i landsbyen. Erna Jensen, enke efter købmand Niels Jensen, fortæller: ”Vi overtog købmandsgården i 1952. Jeg var kun 20 år gammel. Bjødstrup var på dette tidspunkt meget præget af Indre Mission. Min svigermor, fru Hjortshøj, og fru Kroer, bar missionen oppe, og de holdt kvindemøder (andre nævner navne som Ingefred Mogensen, Inger

Udengaard, Katrine Jørgensen, Sinnet Jørgensen, Gudrun Mikkelsen, Astrid Nielsen. vfh). Hver torsdag var der missionsmøder, hvor også mændene var med.

Men vi unge var ikke helt med på den, så der blev meget stor forskel på den måde, de unge omgikkes hinanden på, og den ældre generation. Og vi var så heldige, at der efterhånden kom et helt kuld af unge til byen, Østergaards m.fl. – byen var i omgangsform delt mellem ”gamle” og ”unge”. Den gamle generation samledes til ”kaffegilder”. Man inviterede hinanden på kaffe ved 8-tiden om aftenen, og så var der stort kaffebord med 10-12 slags kage. Heller ikke den form tog de unge op, men vi kom som købmandspar med til alle kaffegilderne og også eftergilderne, når der havde været konfirmation etc. og vi havde givet til det. Det var lidt mærkeligt at være de eneste unge i disse sammenhænge, men det var sikkert godt nok for forretningen.

Poul og Katrine over for butikken var de første, der fik fjernsyn sidst i 1950’erne, så i nogle år samledes vi tit derovre for at se fjernsyn. Det hørte naturligvis op efterhånden som andre også fik fjernsyn – i øvrigt til Katrines store ærgrelse, for hun var glad ved de mange gæster.”

Der blev også spillet fodbold i Bjødstrup – her ses byens drengehold anno 1945. Jørgen Hjortshøj sidder foran med bolden. I bageste række fra venstre er nr. 2 købmand Bøjstrups søn Poul, og nr. 4 er købmand Jensens søn Niels. I midterste række fra venstre ses Helge Madsen, Ove Koch Andersen, Knud Højholdt og Kristian Søe. Forrest ses yderst til venstre Jens Skovgaard Jensen.

...og her er så Bjødstrups fodboldhold anno 2008. Dette år dannedes et old-boys hold, der fik en blå bjørn som logo. "Drengene" tabte knebent 4-5 til Taastrup i deres første kamp i juni 2008.

BJØDSTRUP-SPROG

Selve navnet Bjødstrup blev af de gamle udtalt uden "d" – altså som "Bjø'strup". Mange tilflyttere og udenbys udtaler i dag d'et under påvirkning af skriftsproget.

Som i resten af Djursland blev der talt dialekt i Bjødstrup til langt op i 1960'erne. Man sagde "a" for jeg, og talte i det hele taget et sprog, som vi i dag ville kalde rigtig ravjysk. Hvis vi går helt tilbage til år 1900 eller før, har læreren ofte været den eneste, der ikke talte den lokale dialekt, og det kunne være svært for børnene at lære at sige "Hr." og "De" til ham, og forstå, at hans kone som den eneste i byen skulle kaldes "Madam".

Det er mit indtryk, at mange af Bjødstrups indbyggere stammede fra Mols, og at især "indvandrerne" fra Mols har holdt fast i deres oprindelige dialekt. Nogle omtaler dialekten i Bjødstrup som "molbosprog".

Men allerede i begyndelsen af 1900-tallet var de mere byprægede familier begyndt at tale rigsdansk, også familierne i de lidt større gårde (Hvidsminde, måske også Skovgård), og flere kan berette, at deres forældre rettede børnene, når de talte dialekt og især forsøgte at få dem fra det med "a" – det blev i disse familier anset for "bondsk" og har vel haft at gøre med en forestilling om de fremtidige muligheder for at begå sig i samfundet uden for Bjødstrup, ikke mindst i forbindelse med videre uddannelse i Århus eller andre større byer.

Under den voldsomme udvikling fra 1950'erne og frem forsvandt dialekterne efterhånden så at sige af sig selv, radio og fjernsyn har gjort sit, og den tætte kontakt med samfundet uden for Bjødstrup resten. Det vil i dag være meget svært at skaffe en "rekonstruktion" af den gamle dialekt.

GRUNDEJERFORENINGEN

Grundejerforeningen blev dannet i 1979², på initiativ af Harald Pors, lærerinde Inger Høj og købmand Niels Jensen. Foreningens første formand blev Kaj Høj, og foruden ham bestod den første bestyrelse af Inger Marie Jensen, Eva Therkildsen, Laurits Pedersen og Harald Pors. Aksel Helbo og Grethe Foged var suppleanter, Niels Jensen og Svend Østergaard revisorer. Årligt kontingent: 25 kr.

Foreningen gik i dialog med Rønede Kommune om vejforholdene gennem byen og gadebelysning, samt om den kommende kloakering af byen. Den stod for afholdelse af den første sommerfest i 1980, hvor 100 voksne og børn var mødt op til fest i købmandens lagerbygning.

Næste store opgave var at etablere gadebelysning, og det var en stor dag da lyset tændtes 17. december 1980 – Johs. Mikkelsen og Ejnar Jensen trykkede på kontakterne for hhv. det vestlige og det østlige kredsløb, og så var der "lysfest" bagefter. Kommunen ville ikke deltage i "festen", så hele gadebelysningen betaltes af borgernes egne lommer: 49 husstande havde tegnet sig som bidragydere med i gennemsnit 900 kr. pr husstand eller i alt godt 40.000 kr.

Derefter fulgte en række opgaver: opsætning af busboble midt i byen, nedsættelse af flagudvalg, plantning af "Dronningetræet", den røde blodahorn, alt sammen i 1983. 1986 etableredes legeplads og boldbane på Møllerups jord ved Stenbjergvej. Stor debat vakte kloakeringen i 1990, ikke alle var lige interesserede i den, for det kostede mange penge, men gennemført blev den efter lidt forsinkelse.

Legepladsen lå – og ligger - på et areal, der var stillet til rådighed af Møllerup, på hjørnet af Gl. Hovedvej og Stenbjergvej. Det oplyses i 1989, at pladsen benyttes flittigt, og at opretholdelsen af den er grundejerforeningens største udgift.

1989 er foreningen aktiv for at få lavet trafikdæmpende foranstaltninger i byen, dog uden held. Det oplyses ved denne lejlighed³, at foreningen tæller ca. 50 medlemmer og dermed har næsten 100% opbakning af byens borgere. Kontingentet stiger i dette år fra 25 til 30 kr. årligt. Det oplyses, at foreningen har 7000 kr. i kassen, og at overskuddet især fås ved udlejning af flagalléen, der består af 25 flag, som medlemmerne kan låne gratis. I 1988 gav udlejningen foreningen 500 kr. i kassen.

² Kilde til beretningen om Bjødstrup Grundejer- og Beboerforening er Eva Therkildsens beretning i forbindelse med foreningens 25-års jubilæum, der kan læses i sin helhed på BGoB's hjemmeside.

³ Dagbladet Djursland 13. april 1989

Foreningen havde i 1988 arrangeret en sommerfest, der havde en omsætning på 10.000 kr. og gav et overskud på omkring 2500 kr. Festen havde samlet omkring 120 mennesker, og blev gentaget 1989. Foreningen kunne i 1980'erne holde sine møder i et lokale, der blev stillet til rådighed på det gamle mejeri.

Foreningen var meget aktiv i 1980'erne, men i 1990'erne begyndte det at knibe, "vi blev vist lidt fremmede for hinanden", noterer Eva Therkildsen og angiver som årsag, at landbrugene omstruktureredes og der kom mange nye tilflyttere, der havde travlt med at renovere hus og anlægge have og finde sig til rette i de nye omgivelser. Det kneb med at få en levedygtig bestyrelse, og på generalforsamlingen på Skødstrup Trædrejeri i 2001 taltes der om nedlæggelse af foreningen.

Det endte dog med, at der blev valgt en ny bestyrelse, der tog fat med friske kræfter, med Eva Therkildsen som formand.

Elin Kjeldsen og Inger Marie Jensen, senere også Dina Madsen og Knud Brauer, arrangerede fra foråret 1996 til 2005 gå-ture forskellige steder i omegnen. Ti gange om året kørte man et sted hen og gik en tur i området – det kunne være ved Sletterhage eller ved Jernhatten o. lign. Det blev efterhånden så stor en succes, at folk langvejs fra begyndte at slutte sig til, og så holdt Bjødstrup-folkene til gengæld op med at komme! Her en snes år senere har Grundejerforeningen genoptaget traditionen, dog nu med lokale gå-ture, der foregår hver tirsdag aften.

Mens Eva Therkildsen var formand – først i 2000-årene – gik foreningen ind i et samarbejde med de tilsvarende foreninger i nabo-landsbyerne Rostved og Kejlstrup. Desuden arbejdedes med et spændende stiprojekt, der dog foreløbig strandede på lodsejernes modstand, men som ikke er opgivet. Det var også i denne periode, at foreningen anmodede kommunen om at få lavet lokalplan.

Her i året for lokalplanen, 2006, er Bjødstrup Grundejer- og Beboerforening meget aktiv og har bl.a. oprettet en hjemmeside: www.BGoB.dk. Foreningens formand er i dag Frode Amstrup, Kærsgårdsvej 2. Bestyrelsens navne og adresser, taget fra hjemmesiden, er:
Næstformand Søren Borel, Gl. Hovedvej 7, kasserer Grete Kristensen, Bjødstrupvej 13, Christian Svendsen, Bjødstrupvej 10, sekretær Anna-Sophie Peitersen, Gl. Hovedvej 20.
Suppleanter Inger Marie Jensen, Gl. Hovedvej 17 og Minna Friborg Hansen, Gl. Hovedvej 13

FÆLLESSKABET I LANDSBYEN CA. 1870-1970

Dette hæfte bygger næsten udelukkende på mundtlige beretninger. Derfor ligger tyngden på 1900-tallet – længere tilbage er det svært at komme ved at tale med folk, selv om mange ældre også har kunnet bidrage med beretninger, som de har fra deres forældre og bedsteforældre. Det gamle landsbyfællesskab fra før udskiftningen i 1790'erne berøres næsten ikke i dette hæfte, derimod er der masser af erindringer om det nye landsbyfællesskab, der opstod i anden halvdel af 1800-tallet, hvor de tidligere fæstegårde blev selvstændige gårdbrug, og frem til 1960'erne, hvor dette nye landsbyfællesskab gik i opløsning.

Lad mig give ordet til Knud Sørensen, der i bogen "Danmark mellem Land og By" (Samleren 1988, side 61-62) har nogle betragtninger over det fællesskab i de gamle landsbyer, som i dag omtales med en vis nostalgi – fællesskabet i perioden 1870-1970:

”De landsbysamfund, som blomstrede i første halvdel af dette århundrede, var ikke bare præget af, at det var en tid, hvor mobiliteten i samfundet – såvel geografisk som socialt – var betydeligt mindre end i dag. Man kendte stort set alle, som man delte landsbynavn med, man kendte deres forældre o.s.v. o.s.v., og det forhold er selvfølgelig af stor betydning, når man ser på, hvor stor fladen af det fælles underforståede var.

Men lige så vigtig var tilknytningen til samme erhverv, landbruget, uanset om man var direkte beskæftiget i det eller kun indirekte som f.eks. brugsuddeler, smed, mejerist eller forhandler af træsko. I alle tilfælde vidste man, at det var landbruget og landbrugets vilkår, der til syvende og sidst var bestemmende for ens egen situation. Omvendt vidste alle i landbruget, at landsbyen og dens erhvervsliv var en afgørende forudsætning for, at landbruget kunne fungere. Uden mejeriet, andelsfoderstofforeningen, købmanden eller brugsen ville det med den tids transportmidler ikke være muligt at drive landbruget, som jo hovedsageligt var et smålandbrug, på en rimelig måde. Det var hestevognen og dens bekvemme rækkevidde, der skabte lokalsamfundene. Og det var landbruget, der var det eneste økonomiske grundlag for dem.

Denne erkendelse af fælles afhængighed af landbruget førte naturligt til, at folk kom til at se på samme måde på samfundet, se på det med en slags bondeøjne, uanset om de direkte eller kun indirekte hørte til den egentlige bondebefolkning. Erkendelsen af en fælles afhængighed gled over i en oplevelse af fællesskab”.

FÆLLESSKABETS OPLØSNING EFTER 1970

Landsbyfællesskabet, som det er beskrevet ovenfor, gik i opløsning i 1960'erne, i Bjødstrup kan vi bruge året 1970, for omkring dette år lukker skolen (1969), mejeriet (1971), den ene købmand (Bøjstrup 1962), og den ene af de to store smedjer (Mogensens 1967/1972).

Knud Sørensen beskriver udviklingen sådan i ”Danmark mellem land og by” (side 63-64):

”Det landsbysamfund – omfattende både den egentlige byagtige klump af huse og det landbrug, der lå uden om – afgik ved en brat død i de første årtier efter afslutningen af 2. verdenskrig. Dødens årsag var et sammenfald af en politisk og en teknologisk udvikling.

Politisk skete der det, at alle partier – og alle enkeltdanskere med for den sags skyld – blev enige om, at nu skulle Danmark ikke længere ”kun” være et landbrugsland, men også et industriland. Udsagnet ”Danmark er et landbrugsland” skulle fremtidigt kun høre hjemme i kasserede geografibøger.

Den beslutning kunne man sikkert have taget på mange tidligere tidspunkter af historien, uden at der var kommet noget særligt ud af det. Men netop på det tidspunkt, hvor det nu skete, stod der en teknologi til rådighed, som gjorde det muligt at føre beslutningen ud i livet.

Den teknologi, jeg tænker på, er ikke den teknologi, der gjorde det muligt at opføre fabrikker og lave produktionsanlæg. Den kendte man sandelig i forvejen, og den havde man da også betjent sig af. Nej, den teknologi, jeg tænker på i denne forbindelse, er den, der gjorde det muligt at overflødiggøre det meste af den arbejdskraft, der tidligere havde været bundet i landbruget, og overføre den til de såkaldte byerhverv inden for industri, byggeri, service og administration. Hele

forudsætningen for den samfundsudvikling, vi har oplevet i de seneste 3-4 årtier, finder man her: 300 – 400.000 arbejdspladser kunne flyttes fra landbrug til byerhverv.

Teknologien ramte jo ikke bare landbruget, men også landsbyens erhverv. Der var ikke længere brug for en lokal foderstofforening, foderstofferne skulle ikke længere bringes ud på gårdene på langsomme hestevogne, men pr. bil. Bilerne kører nu ud fra landsdelsdækkende lagre, kører igennem landsbyen ud på den enkelte gård og læsser af. Landsbyen har ikke længere nogen funktion i denne fordeling af nødvendige råstoffer til landbruget. Og ser vi på varerne den anden vej: Mælken samles op af tankvogne ude på gårdene, og tankvognene kører forbi landsbyens nedlagte mejeri til det centraliserede mejeri langt borte. Også på dette punkt har landsbyen mistet sin betydning for landbrugsproduktionen. Den er blevet erhvervsmæssigt overflødig”.

DET NYE LANDSBYFÆLLESSKAB

Det gamle landsbyfællesskab, der havde bund i den fælles afhængighed af landbruget, forsvandt i løbet af 1960'erne. Men samtidig hermed begyndte et nyt fællesskab at tegne sig.

Det nye fællesskab blev tegnet af tilflytterne, de nye i landsbyen, dem der købte gårde og huse og moderniserede dem.

De nye havde måske nogle romantiske forestillinger om fællesskabet og det nære samfund, men de fandt hurtigt ud af, at hvis de ville realisere den drøm, måtte de selv i sving. I landsby efter landsby kastede tilflytterne sig ind i kampen for at bevare den lokale skole og det lokale forsamlingshus.

I Bjødstrup var skolen væk i 1969, og man havde ikke noget forsamlingshus, men et missionshus, der var mindre velegnet – måske ikke fysisk, men bevidsthedsmæssigt - til at danne rammen om et nyt fællesskab, og i 1974 var det også væk.

Men behovet for at kende dem, man bor sammen med i landsbyen, er naturligvis også til stede i Bjødstrup, selv om alle fysiske samlingssteder er forsvundet. Det viser sig, at en Beboerforening kan stå for ganske mange fælles tiltag, og at befolkningen er parat til at bakke op om dem. Også selv om beboerne i landsbyen i dag har så vidt forskellige erhverv, at der ikke kan bygges noget fællesskab på dét. Med vidt forskellige erhverv følger også vidt forskellige syn på mange ting i tilværelsen – banalt kan man konstatere det i politisk ståsted, der sikkert spænder fra det yderste venstre til det yderste højre.

Til gengæld kan man bygge på, at man bor det samme sted, og måske er flyttet dertil af de samme grunde og dermed i hvert fald har **nogle** holdninger til fælles. Og så kan man jo nyde mangfoldigheden og nyde muligheden for at stifte bekendtskab med en masse mennesker med vidt forskellige erhverv og ståsted i tilværelsen. Det kan give masser af udsyn og inspiration i en ellers lille og overskuelig enhed, hvor der ikke sker det store til daglig.

I mange andre landsbysamfund har det slået gnister mellem ”indfødte” og tilflyttere – men det har oftest været en fase, man skulle igennem, før det nye fællesskab kunne opstå. Jeg har ikke oplevet særlig store modsætninger mellem indfødte og tilflyttere i Bjødstrup, og jeg tror, at årsagen er den, at tilflytterne til Bjødstrup for en stor dels vedkommende ikke er kommet fra Århus eller andre storbyer, men fra lokalområdet, især det sydlige Djursland. Det har ikke givet de helt store ”kulturforskelle” og dermed heller ikke stof til konflikter. En anden væsentlig årsag er, at man i

Bjødstrup ikke har fået oprettet helt nye parcelhusområder, så de nye har så at sige hele tiden skullet puttes ind imellem de gamle og har ikke kunnet danne nogen egen ”by i byen”. I Bjødstrup kan man vel sige, at det nye fællesskab er opstået ganske stille og gradvist.

Det er mit håb, at lokalplan og byvandring vil være et bidrag til fællesskabet, ved at nuværende beboere kan se sig i sammenhæng med tidligere beboere i Bjødstrup, og ved at man oplever at man bor i et fællesskab, hvis rødder man kommer til at kende og opleve som fælles arvegods. Selv om ens egne familiære rødder måske ikke er i landsbyen, kan man godt lære landsbyens rødder at kende og erkende, at de også er en del af en selv, så længe man bor i landsbyen. Og det gør ikke noget, hvis man opdager, at der faktisk er noget at være stolt af, når man bor i Bjødstrup, for det er en landsby med stolte traditioner og en spændende historie.